

Hayâlî ve Yahyâ Bey'in Gazellerinde Fuzûlî Etkisi

Gencay Zavotçu*

Hayâlî ve Yahyâ Bey'in Gazellerinde Fuzûlî Etkisi

Hayâlî ve Yahyâ Bey Dîvânları'ndaki bazı gazeller, bu iki şairin Fuzûlî'den etkilendiği izlenimi vermektedir. Bu etkileşimde, Hayâlî ve Yahyâ Bey Fuzûlî ile Kanûnî Sultan Süleymân'ın Bağdat Seferi sonrası tanışıp görüşmeleri ve aynı şiir meclislerinde bulunmalarının da etkisi olduğu düşüncesindeyiz. Fuzûlî'nin, Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin *Sebeb-i Nazm-ı Kitab* kısmında mesneviyi yazma önerisinin Rum (Anadolu) şairlerinden geldiğini söylemesi de, bu iki şairle arasındaki etkileşimi destekler niteliktedir. Hayâlî ve Yahyâ Beyler'in Fuzûlî'den etkilenecek yazdığını sandığımız şiirler, her iki şairin divanlarında yer alan *su* redifli gazellerdir. Buna ek olarak, Hayâlî Bey Dîvânı'ndaki beklerüz redifli iki gazel de Fuzûlî Dîvânı'ndaki beklerüz redifli gazele yazılmış nazîre izlenimi vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Hayâlî, Yahyâ, Fuzûlî, etkileşim

The Fuzuli's Influence in the Gazals of Hayali and Yahya Bey

When we look at some gazels, it looks as if the Hayâlî and Yahyâ Bey was influenced by great Azeri poet Fuzûlî. We believe that three poets were influenced by each other as a result of poetry meetings where they came together after the Bağdat expedition of Süleyman the Law-maker. In the introduction of *Leyla and Mecnun* mesnevi Fuzûlî says that he wrote *Leyla and Mecnun* since it was suggested by Anatolian poets. This fact also supports the thesis that there is an intreaction and mutual impact between the two poets. The mutual impact is clear especially in the poems *Bekleruz* and *Su* which take place in divans of three poets. The similarity of poems both in terms of content and form maker us also think that some of these poems are nazire. In this study, we will exemplify the influence of Fuzûlî in the poems of Hayâlî and Yahyâ Bey.

Key Words: Hayâlî, Yahyâ, Fuzûlî, mutual impact

---

* Yard. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
gzavotcu@kou.edu.tr

Kısaca, *bir şairin beğenilen bir şiirine karşı başka şairler tarafından benzer şiirler yazılması* olarak tanımlayabileceğimiz nazîrecilik, geçmişte dîvân şairleri tarafından rağbet gören bir şiir geleneği olagelmıştır. Bir şiire yazılan nazîrelerin asıl şiirle aynı vezin ve kafiye de olması gerekir. Ayrıca, vezin ve kafiye benzerliğinin yanında, konunun da benzer olmasına özen gösterilir. Bu bağlamda nazîre, yazıldığı tarihten başlayarak sevilerek okunan ve geniş bir kesimin beğenisini kazanan eski şiirin benzer bir söylem (ifade) ve farklı sözcüklerle yeniden yazılması olarak nitelenebilir. Çok defa, örnek alınan aslıyla eş değerde olan, hatta bazen onu gölgede bırakabilen nazîreciliğin *kuru bir taklitçilik olmadığı* ve genellikle *en güzeli söyleme isteğinden kaynaklandığı* görüşünün¹, bu geleneğin taraftar bulmasına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Nazîreciliğin yalnız gazel ve kasidelerde değil diğer nazım şekillerinde de uygulandığı söylenebilir. Eski Türk edebiyatında ünlü bir şairin mesnevilerinden esinlenilerek, aynı konuda ve aynı vezinde yazılan mesnevileri de nazîre olarak niteleyebiliriz. ‘Alî Şîr Nevâî’nin *Lisânü’t-Tayr’ını* bu düşünceye kanıt olarak gösterebiliriz. ‘Attâr’ın *Mantıku’t-Tayr’ının* tam anlamıyla bir çevirisini (tercüme) yapmamış, daha çok konu ve düzenini (planını) örnek almıştır (te’lif-tercüme). Şeyh Ferîdüddîn ‘Attâr’ın *Mantıku’t-Tayr* adlı mesnevisinin çevirisi olarak bilinen bu eserde Ali Şîr Nevâî’nin konuyu işleyişi, olayların akışı içerisinde, konuyla ilgili olarak aktardığı kıssa ve hikâyeler ‘Attâr’ın *Mantıku’t-Tayr’ından* aşağı değildir. Hatta, Çağatay Türkçesi’nin şiire yatkın, ahenkli söyleyişiyle mesneviye Türk kimliği kazandıran ‘Alî Şîr Nevâî’nin konu aralarında aktardığı kıssaların bir kısmının *Mantıku’t-Tayr’daki* kıssalardan daha özgün olduğu ve yer yer *Mantıku’t-Tayr’dakileri* aştığı bile söylenebilir. “*Lisânü’t-Tayr, büyük İran şairi Şeyh Feriduddin-i ‘Attâr’ın Mantıku’t-Tayr adlı eserine naziredir. Ali Şîr Nevâî, her ne kadar terceme kelimesini kullanıyorsa da, bu eseri olduğu gibi aktarmamış, gereksiz bulduğu bazı bölümleri bırakmış, eserin işlenişinde baştan sona kendi kişiliğinin ve çağının damgasını vurmuştur.*”² cümlelerin düşüncemizle örtüşen ve Ali Şîr Nevâî’nin yaratıcı yeteneğini onaylayan gerçekçi bir yaklaşım olduğu görüşündeyiz.

Edebiyatta bir şiire nazîre yazılmasına *tanzîr etme* denir. Bir şiirin tanzîr edilmesi şairi için bir övünç sebebi sayılır. Tanzîr eden (nazîre yazan) şair açısından da yetişmesine katkıda bulunduğu ve şiirlerinin olgunlaşmasını sağladığı görüşü ileri sürülür. Hasan Çelebi’nin, on beşinci yüzyılın ünlü şairi Ahmed Paşa’nın şiiri hakkındaki: “*Fi’l-vâki bundan akdem şîr-i Türkî selâset ve nezâketden dûr u dil-i nâ-kâbilân gibi melâhat u letâfetden mehcûr idi. Râkımü’l-hurûfuñ ceddî olan Mîrî Efendi’nuñ vâlid-i firdevs-mekân rivâyet iderler idi ki Ahmed paşa’nuñ evâ’il-i hâlde didüğü eş’âr u makâlde çün hâlet ü melâhet yogıdı. Soñra Emîr ‘Alî Şîr otuz üç dâne gazel göndermişdi. Ahmed Paşa aña iktidâ*

¹ Pala, İskender; Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yay., 2. bsk., C.I-II, Ank. 1989, s. 385.

² Ali Şîr Nevâyî; *Lisânü’t-Tayr*, Haz.: Mustafa Canpolat, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum, TDK Yay, Ank. 1995, s. 2, 3.

*itmekle üslûb-ı şî'ri hûb u tarz-ı güftârı mergûb olmuştu.*³ cümleleri, başlangıçta söylem ve anlam bakımından yetersiz olan Ahmed Paşa'nın şiiri, 'Alî Şîr Nevâî'nün otuz üç gazeline yazdığı nazîreler sonucu olgunlaşıp güzelleşmiştir. Gelibolu'lu 'Alî'nin de, "... *Mîr 'Alî Şîr ol şehriyâr-ı 'alî-himmete birkaç gazel gönderdi. Anlar dahi nezâ'ir cihetinden tettebbu'ını merhûm Ahmed paşa'ya emr eyledi. Ol dahi kâdir olduğu deñli cevâb ve ol zemînde birkaç gazel-i müstetâb nazm itdükden soñra...*"⁴ cümleleri ile devamında dile getirdiği bu durum, nazîre yazmanın genç şairlerin yetişmesindeki önemli katkısını doğrular niteliktedir.

Eski Türk edebiyatında pek çok şair beğendiği şiirlere nazîre yazarak onları tanzîr etmiştir. Şiirlerinin tanzîr edilmesi hususunda adı ünlüler listesine geçmiş büyük şairler daha şanslıdır. Bu bağlamda *Necâtî, Fuzûlî, Bâkî, Nâbî, Nef'î ve Neşâtî* gibi ünlü şairlerin adları anılabilir. Fakat bu, ismi fazla duyulmamış şairlerin şiirlerinin tanzîr edilmediği şeklinde anlaşılmalıdır. 18. yüzyıl şairlerinden Râsih Bey'in *üstune* redifli gazeli, Türk Edebiyatı'nda en çok nazîre yazılan şiirlerden biri olarak bilinir. "*Yüzyulun en sevilen ve en çok tanzir edilen şiirlerinden biri Râsih Bey (ölm.: 1731) 'in "üstüne" redifli gazelidir.*"⁵ cümlesi de yukarıdaki düşüncüyü doğrulamaktadır. Bu durum, nazîre yazan şairlerin, şairin büyüklüğünden çok şiirin söylem ve anlam güzelliğine baktıkları fikrini verir. Benzer biçimde, on yedinci yüzyılın genç yaşta ölen şairi Fehîm-i Kadîm'in *baña* redifli gazeline (Nâ'îlî, Şeyh Gâlib, Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ, Lefkoşçalı Gâlib, Yenişehirli 'Avnî v.d) ve *rûz u şeb* redifli kasîdesine yazılan nazîreleri de (Neşâtî, Tezkireci Rızâ, Yahyâ Nazîm, Şeyh Gâlib ve Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ)⁶ anmak gerekir. Dîvân şairlerinin dîvânlarının eleştirici bir gözle incelenmesi de nazîre geleneği çerçevesinde

³ Kınalı-zade Hasan Çelebi: Tezkiretî'ş-Şuara, Eleştirmeli baskıya haz.: Dr. İbrahim Kutluk, C.2, 2.bsk., TTK Yay., Ank. 1989, S.134. (Metnin açıklaması şu şekildedir: Gerçekten, bundan önce Türk şiiri (Türkçe şiir) akıcılık ve incelikten yoksun, olgunluğa erişmeyenlerin gönlü gibi güzelliğe (hoşluk) ve yumuşaklıktan uzaklaşmış idi. Yazarın dedesi olan Mîrî Efendi'nin cennetlik babasının sözüne göre Ahmed Paşa'nın gençlik çağında söylediği şiirler ve sözlerde özellik (hoşa giden durum) ve güzellik yok idi. Sonraki zamanlarda, Emîr 'Alî Şîr'in gönderdiği otuz üç gazele uyması (onlar üzerinde çalışması) ile şiirinin söylemi güzelleşti, sözlerinin biçimi de beğenilir oldu.)

⁴ Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, Haz.: Dr. Mustafa İsen, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank. 1992, S.132 (Metnin açıklaması şu şekildedir: Sultan Hüseyin Baykara'nın buyurucu (emir) veziri ve o yardımcı parlak yüzyılın akıllı ve erdemlilerinin sığınağı olan Mîr 'Alî Şîr o gayreti yüce padişaha (II. Bayezîd'e) birkaç gazel gönderdi. Padişah II. Bayezîd de bu şiirleri okuyup onlara nazîre yazma işini rahmetli Ahmed Paşa'ya buyurdu. Ahmed Paşa da sanatının elverdiği ölçüde (bu gazellere) cevap ve bu gazellerin söylemiyle (üslubuyla) benzer doğrultuda birkaç güzel gazel düzenledikten sonra...)

⁵ Büyük Türk Klasikleri; Ötügen-Söğüt Yay., C.6, İst. 1987, s.197.

⁶ Fehîm-i Kadîm'in *baña* ve *rûz u şeb* redifli gazellerine yazılan nazîreler için bkz.: Dr. Tahir Üzgör; Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank. 1991, s.66-70. *Rûz u şeb* redifli gazele nazîre yazan şairlerin dördü adı geçen kaynak eserin yazarı Dr. Tahir Üzgör, biri ise (Tezkireci Rızâ) tarafımızdan saptanmıştır. Bu konuda *Gencay Zavotçu; Rıza Tezkiresi, İnceleme-Metin, YL Tezi, Yön.: Yrd. Doç. Dr. Turgut Karabey, Ataturk Uni. Sos. Bil. Ens., Erzurum 1993* adlı teze bakılabilir.

yazılmış şiirlerin küçümsenmeyecek düzeyde olduğunu gösterecektir. Bu yazımızın konusunu da, *Fuzûlî ile Hayâlî ve Yahyâ Bey* Divânları'ndaki nazîre ve etkileşim izlenimi veren *su* ve *beklerüz* redifli gazeller oluşturacaktır.

Burada aydınlatılması gereken husus bu şairlerin görüşüp görüşmedikleri ve şiirlerden hangisinin asıl, hangilerinin nazîre olduklarıdır. Kaynakların verdiği bilgilerden öğrendiğimiz kadarıyla çağdaş olan bu üç şair, (Fuzûlî ile Hayâlî ve Yahyâ Bey) Osmanlı ordusunun Bağdat'ın fethini izleyen günlerde görüşüp tanışmışlardır. Devrin Osmanlı padişahı Kânunî Sultân Süleyman, Bağdat Seferi'ne çıkarken dönemin şairleri Hayâlî ve Yahyâ Beyler'i de yanında götürmüş, Bağdat'ın fethinden sonra bu şairler Fuzûlî ile tanışıp görüşme imkanı bulabilmişlerdir. Şairlerin Bağdat'ta kaldıkları süre içerisinde aynı şiir meclislerine katıldıklarını göz önünde bulundurursak, bu meclislerde birbirlerinin şiirlerini görüp etkilenmeleri doğal karşılanabilir.

Fuzûlî'nin *Leylî vü Mecnûn* mesnevisi de bu şiir meclislerinde bir arada bulunmanın sonucu ortaya çıkmıştır. Bağdat'ta Fuzûlî ile şiir meclislerinde bir araya gelen Hayâlî ile Yahyâ Beyler, ondan bir *Leylî vü Mecnûn* mesnevisi yazması isteğinde bulunurlar. Fuzûlî, *Bir nice zarîf-i hutta-i Rûm* tamlamasında, şiir ve nükte ehli olarak nitelediği bu şairlerden gelen ve

Lutfile didiler ey sühan-senc
Fâş eyle cihâna bir nihân genc
Leylî Mecnûn 'Acemde çokdur
Etrâkde ol fesâne yokdur
Tahrîre getir bu dâstânı
Kıl tâze bu eski bûstânı

beyitlerinde dile getirdiği öneriyi zor bir sınav olarak algıladığını, fakat öneriyi uyarak mesneviyi yazma girişiminde bulunduğunu belirtmektedir.⁷

Söz konusu şiirlerin incelenmesi bizi Fuzûlî'nin şiirlerinin asıl, Hayâlî ile Yahyâ Bey'in şiirlerinin ise nazîre olduğu düşüncesine götürmektedir. Bu düşüncüyü Fuzûlî'nin şiire bakışı ve şiir hakkındaki görüşleri de destekler niteliktedir. Bazı araştırmacıların kendinden önce yetişen bazı şairlerden (Nesîmî) etkilendiğini söylemelerine karşı Fuzûlî'nin şiirinde bu etki ya da etkileri görmek neredeyse imkansızdır. Olsa bile, o bu etkileri sindirmesini, kendi şiiri içinde eritmesini bilmiştir. Şiirde en güzeli ortaya koymanın ve tek olmanın peşindedir olan şair Farsça Divân'ının önsözünde (Mukaddime, Dîbâce) bu konuda tek olma düşüncesini alçakgönüllü bir söylemlerle açıklar. Fuzûlî mahlasını almaktan duyduğu sevinci: "*Bu lakap kimsenin hoşuna gitmeyeceği için bir başkasının bana ortak çıkararak beni rahatsız etmeyeceğine karar verdim. Hakikaten de bu lakabı almakla ortaklıktan bana gelebilecek üzüntülerin kapısını kapadım ve şiirlerin karışması endişesinden kurtuldum. Şiir: "Kötü bir nâm almam beni halk arasına karışmaktan uzak tuttu. Bu suretle kendi köşeme çekilip hüner elde etmekle meşgul oldum. Allah 'a şükür olsun fena sandığım şey iyi çıktı. Dikenim gül, toprağım altın, taşım da*

⁷ Fuzûlî; Leylâ vü Mecnûn, Haz.: Hüseyin Ayan, dergâh yay., İst. 1981, s.70.

*mucevher oldu." Filvaki bu mahlas bir çok cihetlerden benim istediğim gibi oldu, davama çok uygun düştü. Evvelâ: Ben âlemde tek kalmak isteyen bir insandım. Bunu mahlasım temin etti. Ferdîyetimin eteği ortaklık elinden kurtuldu. İkincisi: Ben bütün 'ulûm ve fûnûnu nefsimde toplamış bir insan olmak için çalışıyordum. Bunu ifâde eden bir mahlas bulmuştum. Zirâ Fuzûlî lugatta 'ulûm ve fûnûn gibi fazlın cem'idir. Fuzûlî'nin halk arasında öteki manâsı edebe muhâlîf harekettir... "*⁸ sözleriyle dile getirmiş ve bundan gizli bir sevinç duymuştur. Onun şiir anlayışıyla örtüşen bu davranış şeklini yaratılışının bir yansıması olarak kabul edebiliriz. Şiirde tek olma düşüncesi onu bilimle destekli şiirler yazma fikrine götürmüştü, özgün söyleyişle bütünleşen şiirleri ise başarılı bir şair olarak anılmasını sağlamıştır. Başkalarına nazîre yazmayı pek denemeyen şairin şiirleri, aksine başka şairler tarafından tanzîr edilmiştir. Hayâlî Bey'in de, Bağdat'ta bir süre yakınında olduğu ve onunla aynı şiir meclislerinde bulunduğu düşünülürse, Fuzûlî'nin bazı şiirlerini -ve bu arada sözü edilen *beklerüz* redifli şiirini- tanzîr etmesi bize olası gözükmemektedir.

Yazımızın konusunu oluşturan şiirlerden hangilerinin asıl, hangilerinin nazîre olduğu konusunda bilgi veren bir kaynak bulunmamaktadır. Yahyâ Bey ile Fuzûlî'nin su redifli şiirleri arasındaki benzerliğe değinen Mehmed Çavuşoğlu: "*Kaynaklarda açıkça ifâde edilmemekle berâber Dîvân'ında bulunan "su" redifli gazelden, aynı redif ve kâfiyedeki meşhur na'tın şâiri Fuzûlî ile bu sefer esnâsında tanıştığı söylenebilir: Nazîre mecmualarında muâsırı Osmanlı şairlerinin aynı redif ve kâfiyede gazeller yazdıkları görülmektedir. Fuzûlî ile bu şairlerden hangisinin öbürünü tanzîr ettiği ayrıca araştırmaya değer bir mevzûdur. "*⁹ diyerek *Su kasîdesi*'ne devir şairlerinin nazîreler yazdığını söylemekte, kimin kimden etkilendiği konusunda ise kesin bir görüş bildirmemektedir. Ancak, şiirlerdeki mana zenginliği ve söyleyiş dolgunluğu da bizde Fuzûlî'nin şiirlerinin asıl, diğerlerinin (Hayâlî ve Yahyâ Bey'in şiirlerinin) nazîre olduğu fikrini uyandırmaktadır. Fuzûlî'nin 8 beyitten oluşan şiirine karşılık Hayâlî Bey Dîvânı'nda *beklerüz* redifli, beşer beyitlik iki gazel bulunmaktadır. Bu şiirleri incelediğimizde, her ikisinin de Fuzûlî'nin şiiriyle ortak bir konu üzerine yazıldıklarını görürüz. Fuzûlî'nin sekiz beyitlik şiirine karşılık Hayâlî Bey'in beşer beyitlik iki şiir yazması ise, Fuzûlî'nin şiirlerinin dolgunluğu ve mana zenginliği ile açıklanabilir. Şiirde bilimin önemi ve anlam dolgunluğu (ve zenginliği) fikrine ulaşan Fuzûlî'nin bir şiirine iki şiirle cevap vermesi, Hayâlî Bey açısından olumsuz bir durum olarak algılanmamalıdır. Bu durum Hayâlî'nin, Fuzûlî'nin şiirini çok beğendiği ve iki şiirle tanzîr ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Bağdat'ta şiir meclisleri ve sohbetlerde bir araya geldiğini sandığımız bu çağdaş şairlerin birbirlerinin şiirlerini görüp bazılarında nazire yazmaları da bu görüşmelerin bir ürünü olabilir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi düşüncemiz, Fuzûlî

⁸ Fuzûlî Divanı Şerhi; Haz.: Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., C.I, Ank. 1985 (Önsöz).

⁹ Mehmed Çavuşoğlu; "Yahyâ Bey, Dukagin-zâde", IA, Kültür ve Turizm Bak., ME Bsm. Evi, 140. Cüz, İst. 1984, s.343.

ile Bağdat'ta görüşüp tanışan ve şiirlerini gören Hayâlî ile Yahyâ Bey'in bu şiirlerden etkilendikleri ve beğendikleri bazı şiirlere nazîre yazdıkları şeklindedir. (Fuzûlî; ölm: 1556, Hayâlî: ölm. 1556-57, Yahyâ Bey: ölm.: 1582). -Bu şiirler arasındaki benzerliklerin inceleyici bir gözle değerlendirilmesi de-, Hayâlî ve Yahyâ Bey dîvânlarındaki *su* redifli gazeller ile Hayâlî Bey dîvânındaki *beklerüz* redifli iki gazelin Fuzûlî'nin *Su Kasîdesi* ile *beklerüz* redifli gazellerinden etkilene sonuca yazıldığı fikrini vermektedir. *Su Kasîdesi*'nin Türk edebiyatının en güzel şiirlerinden biri olduğu göz önünde bulundurulursa bu fikir *Su Kasîdesi* açısından rahatlıkla ileri sürülebilir. Hatta, diğer divan şairlerinin gerek söylem, gerekse anlam bakımından böyle güzel bir şiirden etkilenecek ona nazîre yazmaları doğal karşılanacak bir durum olarak değerlendirilebilir.

Hayâlî ve Yahyâ Beyler'in gazellerinde Fuzûlî etkisinin sezildiği *su* redifli üç gazel üç tanedir. Bunlardan ikisi Hayâlî Bey, biri de Yahyâ Bey tarafından yazılmıştır. Fuzûlî'nin, redifinden dolayı *Su Kasîdesi* adıyla anılan şiiri İslâm peygamberi Hz. Muhammed övgüsünde söylenmiş ve yazıldığı devirden başlayarak sevilerek okunan bir na'ttir. Fuzûlî'nin hakkında en çok konuşulan ve yazılan şiirlerinden olan *Kasîde Der Na't-i Hazret-i Nebevî* başlıklı bu na'ti, Türkçe Dîvânı'nın baş tarafında, Kasîdeler (Kasâ'id) kısmında üçüncü sırada yer alır.¹⁰ Remel bahrinin *fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün* kalıbıyla yazılan şiiri Hayâlî ve Yahyâ Bey'lerin Bağdat'ta bulunduğu sırada Fuzûlî'nin şiirleri arasında görme ya da kendinden dinleme ihtimali vardır. Dîvânı'nın Gazeliyyât kısmındaki *su* redifli iki gazeli ile Fuzûlî'nin *Su Kasîdesi* arasındaki benzerlikler hakkında görüş bildirebilmek için şiir metinlerini sunmak uygun olacaktır:

Hayâlî Bey

Gazel 1

Fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün

'Âşık-âne gönlünü akıtmasaydı yâre su

Olmaz idi vâdi-i 'aşka düşüp âvâre su

Ka'be-i kûyunda kıldum gözlerüm yaşın sebîl

Teşne-diller çağrışıp derken meded bir pâre su

Mâ'il olma ser-keş ol mahebûba istingâ gerek

Serv baş egmez ayagın öpe ger yalvare su

Sâkiyâ bozsa 'aceb mi hâne-i zühdi şarâb

Çün esâsından yıkar erişse bir dîvâre su

Cânum alduñ kayd-ı 'âlemden halâs itdün beni

Kanum içdi gözlerün virdün iki bîmâre su

¹⁰ Fuzûlî Dîvânı; Haz.: Prof. Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Doç. Dr. Sedit Yüksel, Dr. Müjgan Cunbur, Akçağ Yay., Ankara 1990.

Gazel 2

Fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün
 Dikse ger çeşm-i habâbın sen semen-ruhsâre su
 Kanlu yaşum gibi boyansun kızıl kanlare su
 Vâdi-i hayretde zencîrin sürür dîvâne-vâr
 'Âşık olmışdur meger rûz-ı ezel dîdâre su
 Tîrin alduñ kaldı peykânı dil-i mecrûhda
 Dostum incinme kim dirler ugurlar yâre su
 Kalbümi pâk eyledi âlâyışinden 'âlemüñ
 N'ola ben dil-teşne dirsem 'ârız-ı dil-dâre su
 Öykünelden haddine şem'üñ diline düşdi nâr
 Yardan uçurdılar meyl-itdigiçün yâre su
 Hep senüñ-çündür leb-i cînuñ bu deñlü nâlişi
 Katı göñlüñden şikâyetler ider taşlare su
 Ol boyu servüñ Hayâlî gözlemekden yolların
 Lâle-i sahrâlaruñ indi gözine kare su¹¹

* * *

Yahyâ Bey

Cân virürken hançerüñden sun baña bir pâre su
 Hâlet-i nez' üzre gâyet hoş gelür bîmâre su
 Hasret-i didâruñ ile ağlamakdan rûz u şeb
 'Aynına âb-ı hayâtuñ indi cânâ kare su
 Geçse peykânuñ göñülde arturur efgânumı
 Nâleler peydâ ider tokundığınca nâre su
 Zerre-veş 'akluñ perîşân itme sun'-ı Hakk'a bak
 Gün gibi mîrsâd-ı 'ibretdür ülü'l-obsâre su
 Lâciverdi cedvel eyle safha-i dîvânüña
 Aksa ey Yahyâ virür zînet çü her gülzâre su¹²

***

¹¹ Hayâlî Divanı; Haz.: Prof. Dr. A. Nihat Tarlan, Akçağ Yay., Ankara 1992, s.247, 248.

¹² Yahyâ Bey; Divân, Haz.: Dr. Mehmed Çavuşoğlu, İÜ Ed. Fak. Yay., No.: 2233, İst. 1977, s. 505.

Bu şiirler üzerine bir karşılaştırma yapacak olursak Fuzûlî'nin *Su Kasîdesi*'nin

Zevk-i tîğından 'aceb yok olsa göflüm çâk çâk
Kim mürûr ilen bıragur rahneler dîvâre su

beytinin ikinci mısra'ı ile, Hayâlî Bey'in birinci gazelinin

Sâkiyâ bozsa 'aceb mi hâne-i zühdi şarâb
Çün esâsından yıkar erişse bir dîvâre su

beytinin ikinci mısra'ı arasında bir benzerlik olduğu sezilir. Bu benzerlik birinci beyitte (*Su Kasîdesi*'nde) suyun duvardan süzülürken iz bırakacağı, ikinci beyitte ise eriştiği duvarı temelinden yıkacağı şeklindeki ikinci mısralarda belirginleşmiştir.

Fuzûlî'nin *Su Kasîdesi*'nin

Tıynet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i 'âleme
İktidâ kılmış tarîk-i Ahmed-i Muhtâr'e su

beyti ile, Hayâlî Bey'in ikinci gazelinin

Vâdi-i hayretde zencîrin sürür dîvâne-vâr
'Âşık olmuştur meger rûz-ı ezel dîdâre su

beyti arasındaki benzerlik te ikinci mısralarda belirginleşen bir benzerliktir. Su, ilk beyitte Hz. Muhammed'in yoluna girip müslüman olmuş (*Su Kasîdesi*'nde), ikinci beyitte ise ezel gününde (Ezel Meclisi'nde) yüze (Cemâl'e) âşık olduğu için hayret vadisinde divâne bir şekilde dolaşıp durmuştur.

Fuzûlî'nin *Su Kasîdesi*'nin

Hâk-i pâyine yetem dir 'ömrlerdür muttasıl
Başını taşdan taşa urup gezer âvâre su

beyti ile Hayâlî Bey'in ikinci gazelinin

Hep senüñ-çündür leb-i cünüñ bu deñlü nâlişi
Katı göñlünden şikâyetler ider taşlare su

beyti arasında da belirgin bir benzerlik vardır. Su, ilk beyitte (*Su Kasîdesi*'nde) başını taştan taşa vurup Hz. Muhammed'in ayağının toprağına yetişebilmek için çırpınırken, ikinci beyitte taşlara katı gönlünden şikâyet edip sevgili için inlemektedir.

Fuzûlî'nin *Su Kasîdesi*'nin

Ohşadabilmez gubarını muharrir hattüña
Hâme tek bakmaktan inse gözlerine kâre su

beyti ile Hayâlî Bey'in ikinci gazelinin son (makta') beyti olan

Ol boyu servüñ Hayâlî gözlemekden yolların
Lâle-i sahrâlaruñ indi gözine kare su

beyti arasında da benzerlik vardır. İlk beyitte yazar, yazısını (gubarını) sevgilinin yüzündeki hattına benzetebilmek için kalem gibi bakmaktan, ikinci beyitte ise selvi boylu sevgilinin yolunu gözlemekten çöl lalelerinin gözüne kara su inmiştir

(görmez olmuştur). Bu benzerlikler, Hayâlî Bey'in *su* redifli gazelleri üzerinde Fuzûlî'nin *Su Kasîdesi*'nin etkisi olabileceğini düşündürmektedir.

Yahyâ Bey'in şiiri üzerinde de Fuzûlî'nin *Su Kasîdesi*'nin etkisi vardır. Bu etkinin gazelin bütün beyitlerine yayıldığını söylemek yanlış olmaz.

Yahyâ Bey'in gazelinin

Cân virürken hançerüñden sun baña bir pâre su
Hâlet-i nez' üzre gâyet hoş gelür bîmâre su

şeklindeki beyti ile Fuzûlî'nin *Su Kasîdesi*'nin

Gam günü itme dil-i bîmârdan tîgüñ dirîg
Hayrdur virmek karañu gicede bîmâre su

beyitleri arasındaki benzerlik, ilkinde can çekişen (Hâlet-i nez'), ikincisinde karanlık gecede susayan hastaya su vermenin iyiliği (ya da sevabı) üzerine kurulmuştur.

Şiirin

Hasret-i dîdârûñ ile ağlamakdan rûz u şeb
'Aynına âb-ı hayâtuñ indi cânâ kare su

şeklindeki ikinci beyti ise, *Su Kasîdesi*'nin

Ohşadabilmez gubarını muharrir hattûña
Hâme tek bakmakdan inse gözlerine kâre su

beytini anımsatır gibidir. Her iki beytin de yüklemi ortaktır. İlkinde *âb-ı hayâtın* (ölümsüzlük suyunun) ağlamaktan, ikincisinde ise muharririn (yazarın) hatta ve kağıda bakmaktan gözlerine kara su inmiştir.

Yahyâ Bey'in gazelinin

Geçse peykânûñ gönülden arturur efgânımı
Nâleler peydâ ider tokundığınca nâre su

şeklindeki üçüncü beyti ile *Su Kasîdesi*'nin

Zevk-i tîgından 'aceb yok olsa gönülüm çâk çâk
Kim mürür ilen bîragur rahneler dîvâre su

beyti arasındaki benzerlik te hissedilir düzeydedir. Birinci beyitte sevgilinin ok gibi keskin bakışlarının (peykân) gönülden geçerken inlemeyi artıracak ve gönül ateşine (nâre) her dokunuşunda yeni inlemelere neden olacağı; ikincisinde ise kılıç gibi keskin bakışların verdiği hoşlukla gönlün parça parça olmasına şaşmamak gerektiği, duvardan inen suyun (akıp geçerken) iz bırakması gibi bakışların da gönülde yara açarak bırakacağı vurgulanmak istenmiştir.

Şiirin

Lâciverdi cedvel eyle safha-i dîvânûña
Aksa ey Yahyâ virür ziynet çü her gülzâre su

şeklindeki son (makta‘) beyti ile *Su Kasîdesi* 'nin

Suya virsün bâğ-bân gül-zârı zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzüñ tek virse biñ gül- zâre su

beyti arasındaki benzerlik de yükleme dayalı bir benzerliktir. Birinci beyitte suyun akıp geçeceği her gül bahçesine süs ve bezek vereceği, ikincisinde ise bin gülzara bile su verse sevgilinin yüzü kadar güzel bir gül yetiştiremeyeceği belirtilmiştir.

Hayâlî Bey Dîvânı'ndaki *beklerüz* redifli iki gazel de Fuzûlî Dîvânı'ndaki *beklerüz* redifli gazele nazire olarak yazılmış izlenimi vermektedir. *Beklerüz* redifli bu iki gazelin sadece rediflerinin değil, vezin ve konularının da Fuzûlî'nin gazeline benzer oluşu bu düşüncemizi doğrular niteliktedir. Remel bahrinin *fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün* kalıbıyla yazılmış olan bu iki gazel ile Fuzûlî'nin gazeli arasındaki benzerlikleri görebilmek için söz konusu şiirleri sunmak gerekecektir:

Fuzûlî:

Nice illardur ser-i kûy-ı melâmet beklerüz
Leşker-i sultân-ı 'irfânuz velâyet beklerüz

Sâkin-i hâk-i der-i mey-hâneyüz şâm u seher
İrtifâ'-ı kadr için bâb-ı sa'âdet beklerüz

Cîfe-i dünyâ degül kerkes kimi matlûbumuz
Bir bölük 'ankâlaruz Kâf-ı kanâ'at beklerüz

Hâb görmez çeşmümüz endîşe-i agyârdan
Pâs-bânuz genc-i esrâr-ı mahobbet beklerüz

Sûret-i dîvâr idüpdür hayret-i 'aşkuñ bizi
Gayr seyr-i bağ ıder biz künc-i mihnet beklerüz•

Kâr-bân-ı râh-ı tecrîdüz hatar havfin çeküp
Gâh Mecnûn gâh ben devr ile nevbet beklerüz

Sanmañuz kim, giceler bî-hüdedür efgânumuz
Mülk-i 'aşk içre hisâr-ı istikâmet beklerüz

Yatdılar Ferhâd u Mecnûn mest-i câm-ı' aşk olup
Ey Fuzûlî biz olar yatdukca sohbet beklerüz

Hayâlî: Gazel 1

'Âşıkuz dervâze-i şehri melâmet beklerüz
 Zâhid-âsâ sanma kim kûy-ı selâmet beklerüz
 Bî-sütûn-ı 'aşkta çalındı tabl-ı sînemüz
 Biz dahi Ferhâd-veş der-bend-i mihnet beklerüz
 Hâce-i 'aşkuz bugün bâzâr-ı mihr-i yârda
 Nakd-i cânla almağa kâlâ-yı vuslat beklerüz
 Hûn-ı dil nûş itmeğe peymânesinde dâğumun
 Meclis-i 'uşşâkda ashâb-ı sohbet beklerüz
 Ey Hayâlî şâh-ı gerdûn der-gehinde zerre-vâr
 Afitâb-ı 'âlem-ârâ gibi şöhret beklerüz

Hayâlî: Gazel 2

Kaygıdan âzâdeyüz kûy-ı ferâgat beklerüz
 Nakd-i sabrın genciyüz künc-i kanâ'at beklerüz
 Sâkin-î câh-ı tabî'at edeli devrân bizi
 Ey kamer-ruh pertev-i necm-i hidâyet beklerüz
 Hayliden pîr-i mugânuñ sâkin-i der-gâhıyuz
 Kâm-rân-ı 'âlemüz bâb-ı sa'âdet beklerüz
 'Aşk ili sultânınun serdârıyuz Mecnûn gibi
 Gam-sipâhın cem' idüp şâhum vilâyet beklerüz
 Çün Hayâlî nâm bir şeydâya uyduñ ey refik
 Sen selâmet ol ki biz kûy-ı melâmet beklerüz

Birbirleriyle akran olan ve ölüm tarihleri de birbirini izleyen bu şairlerin şiirleri karşılaştırıldığında, aralarındaki benzerlik hemen dikkati çeker. Benzerlikler çok olduğu ve şiirlerin tamamına yayıldığı için bunları tek tek örneklendirmeyi gereksiz görüyor ve şiirleri sunmakla yetinerek değerlendirmeyi okuyucuya bırakmayı uygun görüyoruz.

Kaynakça

1. Pala, Iskender; *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., 2. bsk., C.I-II, Ank. 1989, s. 385.
2. Ali Şîr Nevayî; *Lisânu't-Tayr*, Haz.: Mustafa Canpolat, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay, Ank. 1995, s. 2, 3.
3. Kınalı-zade Hasan Çelebi: *Tezkiretu's-Şuara*, Eleştirmeli baskıya haz.: Dr. İbrahim Kutluk, C.2, 2.bsk., TTK Yay., Ank. 1989, S.134.
4. İsen, Mustafa, *Künhu'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank. 1992, S.132.

5. Fehîm-i Kadîm'in *baña* ve *rûz u şeb* redifli gazellerine yazılan nazîreler için bkz.: Dr. Tahir Üzgör; Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank. 1991, s. 66-70.
6. Fuzulî; Leylâ vü Mecnûn, Haz.: Hüseyin Ayan, dergâh yay., İst. 1981, s. 70.
7. Fuzûlî Dîvânı; Haz.: Prof. Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Doç. Dr. Sedit Yüksel, Dr. Müjgan Cunbur, Akçağ Yay., Ankara 1990.
8. Hayâlî Divanı; Haz.: Prof. Dr. A. Nihat Tarlan, Akçağ Yay., Ankara 1992, s. 247-248.
9. Yahyâ Bey; Dîvân, Haz.: Dr. Mehmed Çavuşoğlu, İÜ Ed. Fak. Yay., No.: 2233, İst. 1977, s. 505.
10. Fuzûlî Divanı Şerhi; Haz.: Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, Kültür ve Türiizm Bakanlığı Yay., C. I, Ank. 1985.